ECONOMISCH OVERZICHT.

Après nous le déluge.

Wat heden ten dage de menschheid als geheel doet, verschilt in beginsel niet van wat op het einde der achttiende eeuw de absolute monarchie en de bevoorrechte klassen deden. Het is echter uit den aard der zaak een veel grooter kwaad, omdat het geen laag der maatschappij onaangetast laat, in plaats van zich te bepalen tot een kleine kaste.

Gepredikt wordt : zuinigheid, eenvoud van levenswijze, matiging van eischen, hard werken en samenwerking. Gedaan wordt juist het tegenovergestelde : matiging alleen in het werken, voortdurende opschroefing van eischen, oorlog van allen tegen allen.

De menschheid is haar geestelijk evenwicht kwijt; dat drijft haar onverbiddelijk naar den materieelen ondergang. Zoodra de mensch vergeet dat hij geen rechten heeft, dan die hij zich door werken veroverd, gaan zijn eischen zijn praestaties overtreffen. In een primitieve maatschappij kan dat niet lang duren, daar wreekt de tekortkoming zich op hem, die haar beging. In onze oneindig gecompliceerde samenleving, waar iedere verandering gevolgen heeft, die voor het oogenblik niet na te speuren zijn, en de feiten oorzaken hebben, die zich verborgen houden, kan zulk een proces langzaam de maatschappelijke welvaart ondermijnen, tot opeens alles ineensstort.

Een groot materieel en een groot geestelijk euvel gaan op het oogenblik hand aan hand. De belooning van arbeid, opgedreven door dwang of vastgesteld door de overheid, is vervalscht; en nu komt ieder met eischen, denkt slechts aan eischen; en denkt niemand meer aan de eenvoudige vraag: waar het alles vandaan moet komen. In zulk een maatschappij, waar ieder slechts op voordeel ten koste van den ander uit is, gaat het cement, dat alles samen bind ontbreken; zij moet in brokken uit elkaar vallen.

Die veeleischendheid van het tegenwoordige geslacht maakt het kenmerkend verschil uit tusschen de factoren, die thans ons lot bepalen en die het honderd jaar geleden deden. Toen waren wij door een bittere school heengegaan. Zullen wij die nu weer noodig hebben, voor de wijsheid komt, die alleen redden kan? Wij moeten terug, en dat is de moeilijkste phase in het leven van een maatschappij. En veel moeilijker nog in een democratische dan in een van bovenaf geregeerde.

Er is bijna geen onderdeel onzer economische politiek, of wij zijn er mee op den verkeerden weg. Waar is de man, die de kracht heeft, het sein voor den terugtocht te geven? te breken met de leuzen eener schijndemocratie, die de gevaarlijkste vijand eener ware democratie is. Want voor een werkelijke democratie is het bestaan eener zekere economische welvaart een eerste vereischte. Krijgt de malaise te grooten omvang, dan staat de deur open voor iedere dictatuur. En dictatuur van wien dan ook, en democratie zijn elkaars tegenvoeters.

Er is niets ontmoedigenders dan den blik te slaan op de recente economische gebeurtenissen, op de maatregelen, die in den laatsten tijd genomen of aangekondigd zijn, omdat zij vrijwel zonder uitzondering erop gemaakt zijn om den toestand te verergeren; en in de hoogste mate dat economische doorzicht ontberen, dat noodig is om het economische leven van een volk in goede banen te leiden. Protectie, gedwongen verkorting van den arbeidsdag, duurtewetten, indirecte belastingen, opdrijving van loonen, belemmering van den woningbouw, anarchie in het geldwezen, steeds verdergaande bemoeiing met, ingrijpen in de productieverhoudingen, dat zijn de opwekkende feiten, die zich aan ons voordoen. Hoe verder de pogingen gaan om hulp te bieden, hoe sterker de ontevredenheid wordt. Dat is altijd het kenmerk van een bemoeiing met het economisch leven, die in de verkeerde richting gaat. Want dergelijke bemoeiing is zelden onschuldig. Zoo zij niet op inzicht berust en voordeelig is, is zij bijna steeds in de hoogste mate schadelijk. En de nadeelen, die wij zien op de meest verschillende gebieden, zijn dan ook niet onafhankelijk van elkaar, in tegendeel, zij houden allen verband met elkaar, en komen in laatste instantie alle uit dezelfde oorzaak voort: het uit het oog verliezen van het verband tusschen de productie en de belooning der productiefactoren.

Het onderwerp, dat op het oogenblik misschien de aandacht het meest gespannen houdt, is de vraag: of de prijzen zullen dalen. Een werkelijke en blijvende prijsdaling, afgezien van den geldfactor in de prijzen, kan natuurlijk alleen het gevolg zijn van een productie, die zich in sterker mate uitzet, dan het verbruik. Tijdelijke en gedeeltelijke prijsverhoogingen en verlagingen kunnen die algemeene tendentie doorbreken, hetzij door speculatie, door tijdelijk terughouden, en daarna gedwongen op de markt werpen van waren, hetzij ten aanzien van waren, die aan wisselvallige productiefactoren onderworpen zijn, als landbouwvoortbrengselen. Het is dan ook ten eenenmale onmogelijk een dergelijke algemeene tendentie in een korten tijd waar te nemen. Zij zet langzaam in, en werkt langzaam door. Men denke maar eens, hoe lang het geduurd heeft, voor de volkomen ontblooting met waren door den oorlog zich openbaarde, omdat men jaren kon leven op de opgestapelde voorraden, en de detailhandel de gewoonte heeft, niet als handelaar in den werkelijken zin van het woord op te treden, niet te speculeeren, maar zich te gedragen als administrateur, een vaste marge van winst te berekenen, in plaats van met vraag en aanbod rekening te houden; een gewoonte die ons thans noodlottig geworden is. Immers zij maakte de rem tegen het verbruik van voorraden, die uitgeput raakten, werkeloos. De winkelier verkocht zijn oude voorraden tegen den ouden prijs, tegen een anderen prijs, dan de nieuwe. Had hij anders gedaan, en meer zijn eigenbelang gezocht, dan zouden de verbruikers eerder gewaarschuwd zijn geworden, hoe het met de productie stond. Een voorbeeld uit vele, hoe het eigenbelang in het algemeen nut kan werken. Natuurlijk handelden die winkeliers niet uit altruïsme, maar volgens een traditie; tradities en vaste gebruiken zijn ook op economisch gebied een sterke factor, die altijd werkt in de richting van een verlangzaming van de werking van nieuw ingetreden omstandigheden.

Evenals in den oorlog de duurte veel langzamer kwam dan de afnemering der productie, zal nu de prijsdaling vermoedelijk langzamer komen dan de verbetering der productie. De daling die wij thans zien, kan een deel van die werkelijke daling zijn, maar zij kan ook zeer goed het gevolg van speculatief vasthouden van waren alleen zijn, en weer gevolgd worden door een stijging.

Hoe dit zij, het eenige wat ons behoeft te interesseeren, is de productie en de zuinigheid. Of die productie nu werkelijk in zulke mate toeneemt, als noodig is niet alleen voor de gewone voorziening in de behoeften, zooals voor den oorlog, maar ook om in te halen, wat wij in die oorlogsjaren achterop zijn gekomen al is het dan ook nog zoo langzaam, dat is wel zeer aan twijfel onderhevig. Er moet harder gewerkt worden, dan vóór den oorlog, en er wordt, dank zij de ongelukkige propaganda voor een bovenmatig korten arbeidsdag, waarschijnlijk veel minder gewerkt. Zeer belangrijk zijn daarom de enquêtes die op touw zijn gezet, om de werking van den achturigen arbeidsdag op de productie te onderzoeken. Een daarvan gaat uit van het Internationale Arbeids-Bureau van den Volkenbond en is op verzoek van de Italiaansche werkgevers ingesteld. Een andere betreft ons eigen land, en werd door de Maatschappij van Nijverheid op touw gezet.

De meening over de nieuwe arbeidswet, in 1919 met zoo grooten jubel ingehaald, is reeds aan het kenteren, gelijk wij toen dadelijk meenden te mogen voorspellen dat gebeuren zou. Ook die werkgevers, die in het algemeen het heilzame van een niet overmatig langen arbeidsdag helder inzien — en ieder humaan mensch moet dat inzien — kunnen toch niet anders dan de uniforme regeling van boven af voor de meest verschillende soorten werk, die op den geest en de ziel en het lichaam van den werkman zeer verschillend inwerken, afkeuren. Een onzer tijdschriften voorspelde dezer dagen dan ook reeds: „dat men de verplichte vijf-en-veertige werkweek binnen weinige jaren als een der grootste economische flaters zal beschouwen, die in dezen tijd hadden kunnen gemaakt worden". En wij deelen die zienswijze geheel.

Het is een wonderlijke gedachte dat, terwijl de door de grootste economische denkers gevonden waarheden volslagen genegeerd plegen te worden, omdat zij niet in den smaak vallen yan het groote publiek, en dus niet van die regeerders, die het als hun eerste taak beschouwen wèl in den smaak te vallen bij de groote menigte, deze geheele regeling weer het directe uitvloeisel is van de zonderlingste theorie, die ooit ter wereld verkondigd is geworden: van het Marxisme. Marx heeft geleerd, dat de arbeidskracht van den arbeider betaald wordt met zijn noodzakelijk levensonderhoud. Wanneer de arbeider dat dus in zes uur kan verdienen, dan betaalt de

kapitalist hem ook maar zes uur, al laat hij hem twaalf uur werken.

Alles wat de arbeider meer dan het minimum, noodig voor levensonderhoud, werkt, is dus den kapitalist geschonken. Deze leer moet een politiek ten gevolge hebben om den arbeider zoo dicht mogelijk het minimum te doen naderen, immers dan is de „meerwaarde” verdwenen; dan wordt de arbeider voor ieder uur dat hij werkt betaald. En al is die leer van Marx nu nog zoo onhoudbaar gebleken; al heeft hijzelf haar feitelijk geheel ondersteboven geworpen; al heeft hijzelf tenslotte het bestaan van een samenhang toegegeven die neerkomt op niets anders, dan dat de wet van vraag en aanbod ook voor den prijs van den arbeid geldt; toch speelt die meerwaardeleer nog altijd een fatale rol in de hoofden der menigte en heeft zonder eenigen twijfel ook de noodlottige fout tengevolge gehad, die ten grondslag ligt aan den achturigen werkdag; de meening, dat de verkorting van den werkdag geen verlaging van het loon ten gevolge behoefde te hebben.

Het heeft nu wel den schijn, dat dat mogelijk is gebleken; immers de loonen zijn niet gedaald. Maar men vraagt niet, of de prijsverhooging, die het gevolg van den verkorten arbeidsdag moest zijn, voorzoover de arbeidspraestatie erdoor achteruitging, niet dezelfde beteekenis heeft als een loonsverlaging. En men vraagt ook niet, in hoeverre werkloosheid het gevolg is van gelijkgebleven loon bij verkorten werktijd, waarmede men dus niet *de* arbeiders, maar enkelen ten koste van anderen zou hebben bevoordeeld. Men ziet deze dingen niet, omdat de gecompliceerde productie oorzaken verbergt; maar wanneer ieder arbeider voor zichzelf werkte, zijn eigen baas was, dan zou er geen enkele zoo dom zijn, te denken, dat hij evenveel product kon verkrijgen door minder te werken.

Men zou zich intusschen vergissen wanneer men dacht, dat de gemiddelde arbeider deze feiten thans niet zag. Er zijn vele teekenen, die erop wijzen, dat zelfs de meerderheid ze wel begint te zien. Wie zijn oor te luisteren legt, twijfelt er niet aan, of de groote meerderheid van ons volk heeft gezond verstand en werklust. Maar de arbeidersorganisatie heeft, naast groote voordeelen, ook sterke schaduwzijden. In een politieke organisatie zijn het zelden de bezadigden, die het meeste in te brengen hebben. Er is op het oogenblik een ontzaglijke hoeveelheid meer of minder bewuste terrorisatie. Ook

is den leiders wel eens de macht naar het hoofd geslagen, en machtswellust is geen gezond regeerinstinct, zoomin bij den arbeider als bij den absoluten monarch. Van de beste elementen uit de arbeiderswereld kan men de uiting hooren, dat het, met de voortdurende loonacties en daaraan verbonden stakingen, geen leven meer is.

Ook in de S. D. A. P. ontbreekt allermint het inzicht in het noodlottige der fouten, die begaan worden, en die dan ook in geen en deele samenhangen met het socialisme, in den zin van een gedroomde toekomstige regeling der productie. En als zoodanig bestaat het socialisme toch alleen nog maar; de wetenschap, het Marxisme, is dood. De groote fout van het tegenwoordige regime is de inconsequentie. De uitvoerbaarheid van het socialisme — of, zooals het volgens de tegenwoordige mode heet, de socialisatie — daargelaten; één ding staat vast: dat men niet van twee wallen eten kan; dat een productie-regeling of socialistisch of individualistisch moet zijn. Men moet ze of aan het individu overlaten of van staatswege regelen. Dit inzicht is echter bij de tegenwoordige regeering geheel zoek. En niet alleen daar. Uit het Fusie-program zou men opmaken, dat ze ook bij geen enkele der vroegere liberale partijen meer te vinden is; en dat er voorshands dus van geen enkele zijde meer redding te wachten is van de vervalsching van het productie-proces, die door het van elkaar losmaken van praestatie en belooning ons naar „le déluge” voert.

Tegenover de van alle kanten bepleitte noodzakelijkheid van grootere productie doet de groote werkloosheid niet alleen wonderlijk aan, maar ook het feit, dat verschillende takken van productie moeilijke dagen doormaken, ja geheel stilliggen. De tegenstelling van die twee feiten laat maar één uitlegging toe: Het is ten eenenmale ondenkbaar, dat er ooit teveel zou zijn geproduceerd; algemeene overproducties zijn onbestaanbaar. Dat er in de tegenwoordige omstandigheden, waar zoo veel gebrek geleden wordt geen sprake van kan zijn, ligt voor de hand. Dus moet er een fout in de productie zijn. Die fout kan van tweeërlei aard zijn: de loonen zijn te hoog, zoodat de opbrengst de kosten niet goed maakt; of de productie heeft zich in een verkeerde richting bewogen; er moet niet *minder* maar *anders* geproduceerd worden. De laatste fout is onvermijdelijk in een tijd, waarin de productie zoozeer nieuwe banen zoeken moet; de eerste daarentegen is allermint on-

vermijdelijk, en alleen een gevolg van de kunstmatige loon-opdrijving. Het loon is vooruitbetaald deel van de opbrengst, en wanneer de opbrengst het loon niet goedmaakt, wordt de productie ingekrompen. Zoo gebeurt het thans, terwijl de heele wereld gebrek lijdt. Zoo zijn b.v. de hooge transportarbeiders-loonen, waarop de vakactie zoo trotsch is, niet alleen mede schuld aan den woningnood, maar oorzaak van het stilstaan van vele bedrijven. De transportkosten in de havens zijn er mede opgedreven tot een hoogte, die in geen enkel verband meer staat tot de overige onkosten.

In plaats van nu nijverheid en handel zoo vrij mogelijk te laten, zoodat zij zoo spoedig mogelijk de nieuw wegen zouden vinden, hebben de moeilijkheden der industrie bij onze regeering alweer de neiging tot protectie doen ontwaken. De heer de Wijkerslooth heeft in de Tweede Kamer reeds invoerverboden bepleit, omdat „onze industrie” niet zou kunnen concurreeren met „het buitenland”, en „dreigt ten onder te gaan”. (In 1895 bereikte de Tweede Kamer een telegram, dat de Landbouw onverwijld beschermd moest worden, wilde zij niet ten onder gaan. Zij werd niet beschermd, en ging niet ten onder, integendeel.) En dat pleidooi betrof niet een enkele industrie, maar „een reeks industriën”, die door de werking der „valuta” te gronde zouden gaan. En heele reeks invoerverboden dus, om industriën op de been te houden.

En de minister antwoordde, „dat de volle aandacht der regeering gevestigd was op de aangelegenheid, dat tal van artikelen in verband met den lagen valutastand in de ons omringende landen worden ingevoerd op prijzen, waarmede de Nederlandsche industrie onmogelijk kan concurreeren.” Wij werden dan ook reeds verblijd met de, zij het dan ook wat prematuur gebleken mededeeling, dat een wetsontwerp zou zijn ingediend tegen het zoogenaamd „dumpinggevaar”.

Laten wij aanstonds erkennen, dat de verantwoordelijkheid voor een dergelijk gedrocht van wetgeving niet uitsluitend op de Rechterzijde valt. Wij hebben maanden lang de beweringen van het Handelsblad bestreden, dat de „valuta” onzen uitvoer zou belemmeren, Duitschen invoer zou begunstigen, *omdat deze opvatting onvermijdelijk vroeg of laat op protectie uit moest loopen*. Dat is duidelijk. Het Handelsblad heeft dan ook aan het plan zijn principieele goedkeuring reeds verleend, geheel op dezelfde gronden, die de heer de Wijkerslooth aan-

voerde. „Men moet geen starre dogma's aanhangen, wij hebben immers ook uitvoerverboden gehad." Het blad vergeet, dat de twee zaken in geen enkel opzicht gelijkstaan. Wij laten de al of niet noodzakelijkheid der uitvoerverboden geheel daar; ook, dat zij thans lang hadden ingetrokken moeten zijn; maar zij werden in ieder geval gegeven in een tijd, waarop aanvoer belemmerd was, en hongersnood dreigde, tenbate van de *verbruikers*; zij vonden hun oorzaak in een stilstaan van den internationalen handel.

Wat men thans wil is doodgewone protectie van enkele producenten tegen kansen zooals de handel ze steeds loopt; een *beletten* van den internationalen handel. De opvatting, dat „de valuta" den Duitschen invoer begunstigt is principieel onjuist en een gevolg van het feit, dat men de economische feiten op oppervlakkige wijze beschouwt, zonder dieper in de oorzaken door te dringen.

Men vergeet weer eens voor de zooveelste maal, dat in- en uitvoer elkaar betalen; en dat meer invoer ook meer uitvoer beduiden zou. Een land kan zijn invoeren niet uitbreiden zonder zijn uitvoeren eveneens uit te zetten; tenzij er buiten den handel gelegen oorzaken zijn voor invoeren, b.v. vorderingen op het buitenland. Al het gejammer over de „ongunstige handelsbalans", waaraan tot ongeluk voor ons land een man met het gezag van Mr.-Treub meedoet, is dan ook zonder eenigen grond.

En wanneer de industrie hier te lande naar men meent nadeel ondervindt van de valuta, dan beteekent dat alleen, dat zij zich te orienteeren heeft naar de nieuwe toestanden; dat Duitschland andere dingen in- en uitvoert dan vroeger en wij ook andere dingen in- en uit te voeren hebben. De doorwerking van dat proces te willen verhinderen door kunstmatig industrieën in het leven te houden op een voet, waarop zij op natuurlijke wijze niet kunnen bestaan, zou een ontzaglijk verlies voor de volkswelvaart beduiden. Het zou beteekenen een kunstmatige in-, en een kunstmatige uitvoer. Men vergete toch niet dat men niet één onderdeel van onzen internationalen handel kunstmatig beïnvloeden kan, zonder ook alle andere deelen daarmede te beïnvloeden. Wie meent, dat de „valuta" een als het ware geheel bijkomstige factor van buiten af is, die weer verdwijnen zal, die toont niet te beseffen, dat de valuta weer niet anders is, dan een uitdrukkingswijze van het prijsniveau.

Wanneer deze uitdrukkingwijze, door de groote schokken, die het prijsniveau ondervonden heeft, veel minder doorzichtig is dan vroeger, dan is dat slechts een reden temeer voor regeeringen, de handen eraf te houden.

En waar wel ingrijpen toe zou lijden, dat blijkt sprekend uit het voorstel dat het Handelsblad doet. Natuurlijk, meent dit blad, mag maar niet iedere zaak geholpen worden, maar alleen degenen die het verdienen, die voor den oorlog reeds bestonden, en die hun afnemers in den oorlog goed behandeld hebben ! Een zeer nauwkeurig boekenonderzoek dus door accountants, om uit te maken, of een onderneming tot de „brave" hoort, en ondersteund zal worden. Ziet men dan niet ,hoe men op deze wijze op weg is naar de jammerlijkste corruptie ? Naar allerlei persoonlijke bevoorrechting ?

Intusschen, wie zulke politiek durft te veroordeelen, die krijgt dooddoeners te hooren: dat men niet aan oude theoriën en starre dogma's moet vasthouden. Niet onaardig vroeg de heer Ketelaar den minister op dezen uitval: of zijn theorie dan soms nieuw was. En wat de starre dogma's betreft, daarmede wordt iedere bestrijding tegen het protectionisme steeds afgewezen. Daarmede zijn de starre waarheden echter nog niet weerlegd.

In den allereersten tijd van den vrijhandel al, heeft men aangetoond, dat internationale handel niet geboren wordt, uit verschillende voortbrengingsmoeite van alle producten in de verschillende landen, maar uit *relatief* verschillende voortbrengingsmoeite van *verschillende producten* in verschillende landen. Toch meent men nu weer, dat Duitschland thans een algemeenen voorsprong bij den uitvoer zou hebben. Alsof het doel van den uitvoer niet invoer ware. En alsof dat voordeel bij den uitvoer niet zou worden opgewogen door een evenzoo groot nadeel bij den invoer.

Duitschland zou in zulk een bevoorrechte positie zijn omdat de loonen er zoo laag zijn, d.w.z. de economische toestand er ellendig is ! Een fraaie redeneering. Invoer en uitvoer staan niet op zichzelf, maar vormen tesamen den internationalen goederenruil, en deze ruil komt alleen tot stand als er van weerszijden voordeel bij is. Dat wil zeggen, als beide volkeren iets inruilen wat zij met meer moeite zelf zouden hebben geproduceerd, dan die zij aan het uitvoerproduct besteed hebben. En een groote in- en uitvoer zijn alleen daarom een voordeel,

omdat zij het teeken zijn van een zeer ver doorgedreven arbeidsverdeeling. Gedwongen in- en uitvoer echter beteekenen heelemaal niets.

Een sprekende critiek op het protectionisme wordt geleverd door Amerika. Het heeft voor milliarden meer uit dan ingevoerd. Men zou denken, dat het nu, van het standpunt van een protectionist, wel tevreden zou zijn. Neen; het is zoo bang voor invoer, dat het alweer een verhooging van het tarief aan het overwegen is. Zoo is het met een protectionistisch „gemoed”. Het is als Hollebolle Gijs, nooit tevreden. Al is een balans nog zoo „gunstig”, toch moet er beschermd.

In ieder geval, wat Amerika ongestraft kan doen, kan Nederland niet doen. Er is geen beter en sneller middel, de welvaart van een klein land, dat met geen mogelijkheid self containing kan zijn, in den grond te boren, dan bescherming.

„Degelijke kennis en wetenschappelijke methode zijn noodig voor hem, die zich aan een oplossing van de maatschappelijke vraagstukken wijdt”. De minister Ruys had geen juister woorden kunnen spreken. Maar jammer genoeg meent men hier te lande maar al te veel die wetenschappelijke methode en die kennis te kunnen beperken, tot *sociale* onderwerpen, dat wil zeggen tot *beschrijvende* economische kennis, inplaats van ze ook uit te breiden tot *theoretische* dat wil zeggen *causale* kennis. Alle fouten, die tegenwoordig begaan worden, worden begaan in den naam van een wraking der alleen maar als hinderlijk en onaangename gevoelde theoretische economie.

Even weinig perspectief als in de handelspolitiek der regeering zit er in hare financieele politiek.

Het spreekt vanzelf, dat de waardedaling van het geld uitgaven en inkomsten sterk heeft laten stijgen: daarin is eenerzijds niets verontrustends, anderzijds geen reden tot blijdschap. Maar wel verontrustend is, dat de lasten, zoowel hier te lande als in Ned. Oost-Indië tot een zoodanig percentage gestegen zijn dat, gelijk de betrokken ministers zelf getuigen, er niets meer bij kan. En zoo wordt hier als daar gegrepen naar zakelijke en indirecte belastingen en tariefverhoging. Door den minister van financiën zijn, in het vooruitzicht gesteld: een verhoging van den drankaccijns, een herziening van het tarief, een weeldebelasting, en in het algemeen indirecte belastingen. Tegen het eerste zal niemand bezwaar hebben, al is de fiscale beteekenis van den maatregel zeer twijfelachtig.

De drie andere maatregelen hebben alle tegen, dat zij het bedrijfsleven verstoren en belemmeren, terwijl een tariefherziening altijd een protectionistisch tintje heeft. Een weeldebelasting zal ongeloofelijk hinderlijk voor den middenstand zijn en waarschijnlijk evenveel kosten, als hij opbrengt, in die richting wijzen althans de ervaringen, die men er in het buitenland mede op deed. Heel wat beter zou een verhoogde verteringsbelasting zijn. En treurig is het, dat de indirecte belastingen, in welker afschaffing men een halve eeuw geleden zulk een groote stap vooruit op fiscaal gebied zag, nu weer worden ingehaald door een absoluut richting- en stuurloos financieel beleid.

Minstens even gevaarlijk schijnen mij de voorgestelde Indische belastingen: buiten en behalve de reeds bestaande overwinst- en extra-winstbelastingen, nog een productenbelasting en verhoogde in- en uitvoerrechten. Het moge verleidelijk zijn van de groote winsten, die op enkele producten als suiker en kina gemaakt zijn, voor de schatkist te willen profiteeren, tweeërlei groot nadeel is daaraan verbonden; het eene betreft de schatkist, het andere het bedrijfsleven. De inkomsten uit speciale conjunctuur-winsten zijn uit den aard der zaak in de hoogste mate wisselvallig en het daarop baseeren van een groot deel der uitgaven is dus roekelooze politiek. Maar erger is misschien nog het tweede bezwaar. Indië ligt nog voor het grootste deel ongeëxploiteerd. Exploitatie is slechts te wachten van het particuliere kapitaal. Ze kan groote winsten afwerpen, maar bergt even groote risico's. In zulke omstandigheden is het afschrikken van het kapitaal, dat wel moet gaan vreezen, de risico's te loopen, maar als het op de winsten aankomt taillable et corvéable à merci te zullen zijn, een groote dwaasheid. Daarbij komt een omstandigheid die deze politiek nog tot een groote onvoorzichtigheid maakt. Millioenen, men spreekt over 400 millioen, buitenlandsch kapitaal zijn in Indië belegd. Daarom zal de maatregel groote bitterheid in het buitenland wekken, en zeker te eeniger tijd tot de een of andere weerwraak uitlokken.

Er gaan ook geruchten van een nieuwe duurtewet; het doel daarvan zou echter in hoofdzaak slechts zijn: het vaststellen van standaard- of normaal prijzen; een begrip waarover, dunkt mij, ieder koopman lachen zal. In ieder geval zou de wet dan vrij onschadelijk zijn, alleen veel last veroorzaken, en

weer een heel aantal nieuwe ambtenaren gelegenheid verschaffen uit de staatsruif te eten; zoo weinig kwaad valt echter maar van weinige der tegenwoordige wettelijke maatregelen te zeggen.

Naast de Rijksfinanciën hebben de gemeentefinanciën in den laatsten tijd zeer de aandacht in beslag genomen, zoo van de Volksvertegenwoordiging als van de Vereeniging voor Staathuishoudkunde en Statistiek. Ook hier ligt de oorzaak der débacle ten deele op sociaal-economisch, ten deele op zuiver financieel gebied. De gemeenten zijn roekeloos in het doen van uitgaven, en zij dekken die uitgaven op een verkeerde wijze. Voor het laatste ligt voor een groot deel de schuld bij de geldpolitiek. Door een veel te laag disconto zijn de gemeenten aangemoedigd een groot deel van hun schuld vlottend te houden. Nu zij aan die aanmoediging gehoor hebben gegeven, ziet men te laat de fout in, en geeft de schuld aan de gemeenten. En in de tweede plaats heeft men door het te lage disconto de Gemeenten in de illusie gebracht van een veel lager kapitaalrente, dan in werkelijkheid geldt. Dit verklaart haar échec bij verschillende gelegenheden. Want hoe weinig vertrouwen de financiën van enkele groote gemeenten ook in mogen boezemen, zoo erg, dat zij absoluut geen crediet meer zouden kunnen krijgen, is het natuurlijk nog lang niet. Het crediet is een rentequaestie; en de geboden rente bleek te laag.

Onder de sociaal-economische oorzaken van de débacle der gemeente-financiën zijn er twee die ook in het algemeen op den voorgrond treden: de woning- en de salaris-quaestie.

Ten aanzien van de woning-quaestie heeft men zich nu zoo in het moeras gewerkt, dat redding niet meer mogelijk schijnt. Zoo ergens, dan is hier een man noodig, die den augiasstal eens durft reinigen. Aan geen enkel onderwerp hebben de fouten in de economische politiek zich zoo bitter gewroken.

Er heerscht een ontzettende woningnood. Oorzaak daarvan is in de eerste plaats, dat men, toen in de eerste oorlogsjaren het bouwen toch al bemoeilijkt werd door verschillende omstandigheden, het voorgoed afgeschrikt heeft, door de huurwetten. Terwijl alle andere waren van nabij de marktprijzen moesten volgen, omdat anders de productie of aanvoer geheel zou zijn stop gezet, meende men in woningen een object te hebben, waarvan men den prijs gemakkelijk eens voor al vast

kon zetten. Gemakkelijk was het inderdaad, maar men bedacht niet, dat men nu ook den aanmaak voorgoed had stopgezet. Thans is men in den onzinnigen toestand gekomen, dat men twee soorten huizen heeft: de oude met (gedwongen) huurprijzen, die niet het minste verband met de waardedaling van het geld houden en de nieuwe, die ongeveer het driedubbele zouden moeten kosten. Daar moet eenheid in komen; het is duidelijk, dat dit een eerste vereischte is, zal inderdaad de woningaanmaak weer ter hand genomen worden. En nu is er maar één weg, wanneer men althans van nu af alle eigenaars van nieuwe huizen niet met ongeveer 60 % wil subsidieeren (men is al op dit onzalige pad!): men moet de huren hun natuurlijk peil laten vinden. Maar het is onmogelijk nu met een schok te laten gebeuren, wat zonder de fatale werking der huurwetten op natuurlijke wijze zijn beslag had gekregen in een langzame stijging — zooals alle andere zaken ook gestegen zijn. Daarom moet men nu die stijging toch nog tegenhouden — en daarmee houdt men dan den woningbouw ook weer tegen. Alle lapmiddelen kunnen hier niet helpen. Daartegenover staat echter, dat zonder twijfel het verschil in bouwkosten tusschen een nieuwe en een oude woning veel grooter is dan noodig door de kunstmatig opgedreven loonen. Het is dwaasheid van de „woekerwinsten” der huiseigenaren te spreken; men vergeet daarbij geheel de waarde-daling van het geld. De vermeerdering in de gelduitdrukking van een object als winst te beschouwen, is niets als misverstand. Maar voorzoover de kosten van bouwen inderdaad buitensporig zijn geworden, zijn waarschijnlijk juist zij daaraan schuld, die er het meeste aanstoot aan nemen. Men heeft dit wel eens trachten te weerleggen, door uit te rekenen, hoe klein het aandeel van het loon bij den bouw van een huis was. Maar men vergat, dat men dan alleen het *direct* verwerkte loon in aanmerking nam, en dat in ieder der verwerkte materialen ook weer loon in allerlei vorm, transportarbeidersloon o.a. niet te vergeten, aanwezig is; immers, in laatste instantie is alles, buiten den grond, arbeidsproduct. Komt men dus hier tot gezondere toestanden, dan zal dat onmiddellijk zijn invloed op den woningbouw doen gevoelen.

Maar ook op de salariskaestie oefent de loonopdrijving een fatalen invloed uit. Salarissen moeten altijd een resultaat van

schatting zijn. Dat onderscheidt hen van de commercieele loonen, en wel op zeer ongunstige wijze. Want er is maar één „rechtvaardig” loon, n.l.: het arbeidsproduct. Dat wordt langs den weg, dien de Oostenrijksche school tot haar onvergankelijke eer in haar „verdeelingstheorie” heeft aangewezen, op natuurlijke wijze vastgesteld in het productieproces: bij den overheidsdienst is dat echter niet mogelijk. Daar moet dus steeds gezocht worden naar een zekere verhouding tot het loon dat voor dergelijken arbeid in het vrije bedrijf betaald wordt. Men kan het salaris tot zekere hoogte als een verzekering beschouwen. De gesalarieerde loopt niet de risico's, die men in het bedrijf loopt, maar hij heeft ook niet de kansen. Hiermede zijn allerlei regelingen verklaard, die in het begrip: „loon” niet thuis hooren als kindertoeslag en dergelijke.

Het karakteristieke van het salaris is dus, dat het *arbitrair*, niet natuurlijk wordt vastgesteld. Daaruit vloeit een fataal gevolg voort voor iederen staat, waarin de ambtenaren beginnen te overwegen: in zulk een staat doet de corruptie, in welken vorm dan ook, haar intrede. Zoodra een groot getal kiezers van de gekozenen de honoreering voor hun arbeid te wachten hebben, staan de gekozenen niet meer vrij. Dit simpele feit moet naar het mij voorkomt, gegeven de menschelijke natuur, een socialistische staatsinrichting al doen veroordeelen. Staan wij reeds aan het begin van zulk een proces? Het ambt begint regel te worden, inplaats van uitzondering te zijn. Wanneer dit kwaad voortwoekert, en daar ziet het wel naar uit, dan is de gezonde volkskracht gebroken. Want dan zal een steeds grooter volksdeel beloond worden, niet naar zijn praestaties, maar naar wat het door allerlei „actie” van de overheid zal weten te verkrijgen. Op het oogenblik zijn de eischen om salarisverhooging niet van de lucht.

Is salarissen vaststellen altijd een moeilijk werk — men denke maar eens aan het verschil in de salarieering van wetenschappelijke posities in verschillende landen vóór den oorlog — thans is het bijna een onbegonnen werk. De toestanden hebben zich nog niet geconsolideerd. Niemand weet, wat de kosten van levensonderhoud het volgend jaar zullen zijn. Want niemand weet, hoe het dan met de productie zal zijn.

Onder dit gezichtspunt van de onzekerheid der geldwaarde moet m.i. de questie der onderwijzerssalarissen beschouwd worden. De onderwijzers hebben blijkbaar niet beseft voor hoe

moeilijke vragen de regeering ten aanzien van de vaststelling stond. Zij waren aangestoken door de algemeene ziekte van het „halen wat er van te halen is“, van het „après nous le déluge“. Wanneer zij eens bedacht hadden, dat zij tot het intellectueele deel van onze natie behooren; en de intellectueelen over de heele wereld het als van zelfsprekend hebben beschouwd dat zij thans materieel het sterkst lijden; wanneer zij het „noblesse oblige“ eens hadden laten gelden, zouden hunne protesten dan niet anders hebben geklonken? Ergens moet het *eischen* een eind hebben. Was het niet meer ter eere van den onderwijzersstand geweest, als *hij* die dam ware geweest? En wordt het materieele niet veel te veel op den voorgrond gesteld tegenwoordig? Welk een eischen worden er aan het leven gesteld. Laten wij eens een eeuw terugdenken. Welk een gebrek hebben toen o.a. onze predikantsfamilies geleden. Maar geklaagd werd er niet. Thans danken wij aan de afstammelingen uit die predikantsfamilies onze beste staatsburgers.

Wie den onderwijzersstand hoogstelt, zal hooge eischen aan zijn vertegenwoordigers stellen. Wie dat doet, zal tevens hopen, dat, als de chaotische toestand van onze financiën eens weer tot bezonkenheid is gekomen, het hoogst gewichtig en verantwoordelijk werk der onderwijzers ruim bezoldigd zal kunnen worden. Tot zoolang zou men wenschen, dat onze onderwijzers eenige zelfbeheersching betrachtten.

E. C. VAN DORP.